

Прегледни рад
УДК 911.37:[711.1:352.07
DOI 10.7251/SVR2123145P

КОНЦЕПТ ПОЛИЦЕНТРИЧНОГ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА – ОСНОВНИ ТЕОРИЈСКО-МЕТОДОЛОШКИ ПРИНЦИПИ

Драган Поповић¹
Кристина Кајиш²

Апстракт: Деведесетих година прошлог вијека у процесу израде првих стратешких докумената европског просторног развоја постигнут је консензус да концепт који би требало слиједити уколико се жели постићи већа економска конкурентност, социјална једнакост, те одрживи развој јесте концепт полицентричности. Циљ овог рада је да се на основу теоријских и аналитичких радова из области урбане, економске и регионалне географије и из подручја регионалног развоја и просторног планирања дефинише концепт полицентричног развоја, односно представе његови основни теоријско-методолошки принципи.

Кључне ријечи: *полицентрични развој, градови, урбана подручја, уравнотежени развој*

УВОД

Проблемима неравномјерног регионалног развоја бавиле су се многе теорије у оквиру различитих наука и научних дисциплина. Већина класичних и неокласичних економских теорија и из њих изведених модела претпоставља да механизми слободног тржишта (слободна конкуренција, мобилност радне снаге и капитала) би требали довести до уравнотежења интеррегионалног развоја. Међутим, практична истраживања просторне дистрибуције економског развоја су демантовала овако изведене закључке.

¹ Независни универзитет Бања Лука, popd@teol.net;

² Независни универзитет Бања Лука, kajiskristinabl@gmail.com.

Средином шездесетих година двадесетог вијека почиње се развијати теорија поларизованог развоја, која наглашава да се економски развој у простору шири преко чворишта (нодуса) као полова развоја, при чему је изражен процес кружне, кумулативне каузалности, због чега долази до неравномјерног регионалног развоја. Шведски економиста Мирдал (Myrdal, 1957) указује на проблем поларизованог развоја под условима слободног дјеловања тржишта и потребу планског подстицања процеса у супротном центрифугалном правцу, што би довело до успостављања просторно-функцијског еквилибријума, без полова економске и демографске концентрације и подручја економске депресије. Француски економиста Перу (Peroux, 1955) поларизацијске ефекте урбанизације објашњава моделом полова развоја у којима се налазе пропулзивне (моторне) дјелатности које подстичу свеукупни регионални развој. Перу полове развоја везује за апстрактни економски простор, занемарујући њихове просторне (географске) утицаје и посљедице, што касније исправља Будвил (Boudeville, 1966). Он под полом развоја подразумева конкретан град који је у функционалној интеракцији (хоризонталној и вертикалној) са другим насељима, на основу чега се креирају токови развојних процеса у регионалним оквирима. Будвилов модел поларизацијских регија, које издваја уз помоћ Кристалерове (Christaller, 1933) теорије централних мјеста и Лешове (1955) теорије локације, представљао је основу планског успостављања просторно-функцијског еквилибријума Француске у периоду од 1966-1970. године и први практични израз политике полицентричног развоја.

Размишљања о полицентричном концепту развоја Европске уније подстакнута су двјема метафоричким концептуализацијама просторне организације Европе, тзв. плава банана (Brunet, 1989) и гроздови урбаних центара (Kunzmann, Wegener, 1991). Први (аналитички) концепт представља економску реалност европске територије са развијеним и просторно-функцијски интегрисаним језгром на једној страни и недовољно развијеном и неповезаном периферијом, док други (нормативни) концепт представља европску територију полицентричне структуре и основне сличности у разноликости интереса и значаја урбаних центара. На тај начин је концепт полицентричности у почетној фази процеса израде стратешких докумената европског просторног развоја добио прерогативе политике којом се промовише остваривање регионално уравнотеженог и одрживог просторног развоја, супротстављајући

се концепту језгро-периферија који је до тада подржавала традиционална европска регионална политика.

ПОЈАМ ПОЛИЦЕНТРИЧНОГ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА

Док је током осамдесетих година 20-ог вијека европско просторно планирање углавном било оријентисано на регулацију кориштења земљишта и одређене развојне пројекте, последњу деценију 20-ог и прву деценију 21-ог вијека карактерише оживљавање стратешког просторног планирања (Salet and Faludi, 2000, Albrechts et al., 2003) чији циљ је успостављање интегрисаног оквира за територијални развој и инвестиционе пројекте. У овом новом стратешком планирању полицентрични просторни развој је постао кључна тема.

Међутим, у теоријским и аналитичким радовима из области урбане, економске и регионалне географије и из подручја регионалног развоја и просторног планирања још увијек није у потпуности разријешено питање дефинисања концепта полицентричности. Према многим ауторима који се баве овом проблематиком (Kloosterman, Musterd 2001, Musterd and van Zelm 2001, Bailey, Turok 2001, Davoudi, 2003, Meijers 2007) концепт је веома тешко дефинисати због његове комплексне природе која обухвата широк спектар различитих просторних, економских, социјалних, политичких и културно-историјских елемената. Такође, треба истаћи да се различити приступи у дефинисању концепта полицентричности темеље на различитим подручјима стручности појединих аутора и фокусима истраживања. Наиме, просторни планери користе концепт као модел стратешког планирања простора, географи и економисти га користе као аналитички модел којим објашњавају специфичне урбане форме просторне структуре, политичари промовишу концепт као социо-економски циљ политике, док је за невладин сектор полицентричност симбол модерног живота (Davoudi, 2003).

Табела 1. Различити приступи тумачења полицентричног концепта

аналитички - полицентричност као аналитички модел приступ проучавања тренутног урбаног развоја __ географи, економисти __ - полицентричност као модалитет стратешког планирања _____ планери _____ - полицентричност као начин уравнотежења регионалног развоја __ политичари (држава) __ нормативни приступ			
а н а л и т и ч к и к о н ц е п т н о р м а т и в н и к о н ц е п т			
морфолошка димензија полицентричности	релацијска димензија полицентричности	екстерна конкурентност	интерна кохезија

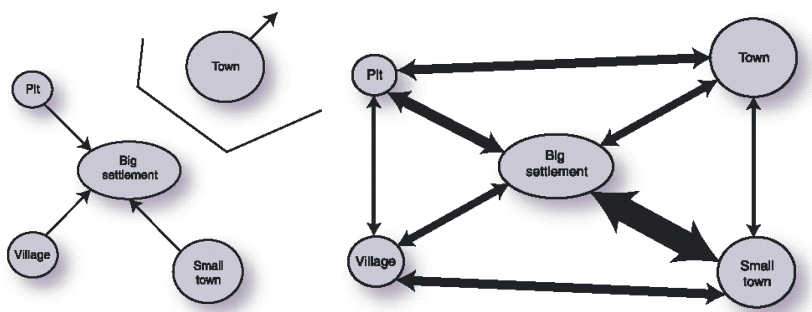
Ламберте (B. Lambregts, 2009) у раду The Polycentric Metropolis Unpacked идентификује полицентрични просторни развој као процес који повезује са дифузијом функција из великих градова према мањим градовима у оквиру регионалних система, полицентрични просторни развој као стратегију планирања која се односи на активно подстицање полицентричног развоја као циља политике и полицентричну метрополитанску регију као просторно-функционалну форму произашлу из улоге градова у регионалној организацији простора.

Глорсен (Gloersen, 2005) разликује полицентричност кроз нормативну димензију гдје полицентричност дефинише као политику која промовише уравнотежене и мултисекторске урбане мреже које су ефикасне са социјалног и економског аспекта, како за центре, тако и за периферна подручја и аналитичку димензију, гдје полицентрични развој доводи у везу са просторном организацијом градова, карактеристичној по функционалној подјели рада, економској и институционалној интеграцији, те политичкој кооперацији. Као примјер нормативне интерпретације, можемо истаћи Перспективу европског просторног развоја, гдје се концепт полицентричности промовише као водећи принцип политике просторног планирања на европском нивоу, док на другој страни истичемо Polynet пројекат (Hall, Pain, 2006) у којем се аналитички приступ користи како би се схватило функционисање осам комплексних полицентричних мегаградских регија са аспекта финансијских и пословних услуга (Pessoa, 2010).

Према Шоу и Сајксу (Shaw, Sykes, 2004), полицентричност представља референтни оквир за креирање територијалног развоја на различитим просторним нивоима, чију суштину чини повезивање и узајамна зависност која егзистира или се може развити између мјеста. Фокусирани више на развој функција градова Вотерхоут, Зоненвелд и Мејерс (Waterhout, Zonnenveld, Meijers 2006) дефинишу политику полицентричног развоја као ону која усмјерава дистрибуцију економски релевантних функција широм урбаног система на начин да на значају добија мноштво урбаних центара, а не само један или два. СЕМАТ у Резолуцији бр.1 (2006) наводи да је полицентричност тема кишобран која обухвата различите појмовне расправе. Како би предност давале полицентричном развоју, политике просторног развоја би требале:

- подстицати функционалну комплементарност међу различитим нивоима власти,
- узети у обзир постојање преклапајућих полицентричних мрежа,
- дати предност интеграцијској политици преко сектора и на више нивоа,
- узети у обзир и „мекше“ инструменте који могу садржавати ефикасну употребу постојећих инфраструктурно организацијских и људских ресурса,
- поимати градове као економске покретаче од кључне важности за ендегени регионални развој,
- промовисати прилагођене управне и организацијске структуре.

Полицентрични развој дефинисан од стране Хејга и Кирка (Hague and Kirk, 2003) подразумева такву просторно-функционалну организацију развоја у којој постоји више центара, а не само један који је доминантан у односу на друге. Центри су повезани у мреже, функционално су комплементарни, те сарађују. Ова два аутора повезују полицентрични развој са јачањем конкурентности, територијалне кохезије и регионалне равнотеже.

Слика 1. Моноцентрични развој наспрот полицентричном развоју (Hague and Kirk, 2003)

За разлику од моноцентричности у којој су територијално управљање и услуге концентрисани у једном центру, те дисперзног развоја и неконтролисаног урбаног разлијевања (*urban sprawl*), полицентричност претпоставља уравнотежену урбану мрежу састављену од више градова различитог степена централитета са њиховим функционално комплементарним подручјима.

РАЗЛИЧИТИ АСПЕКТИ ПОЛИЦЕНТРИЧНОГ РАЗВОЈА

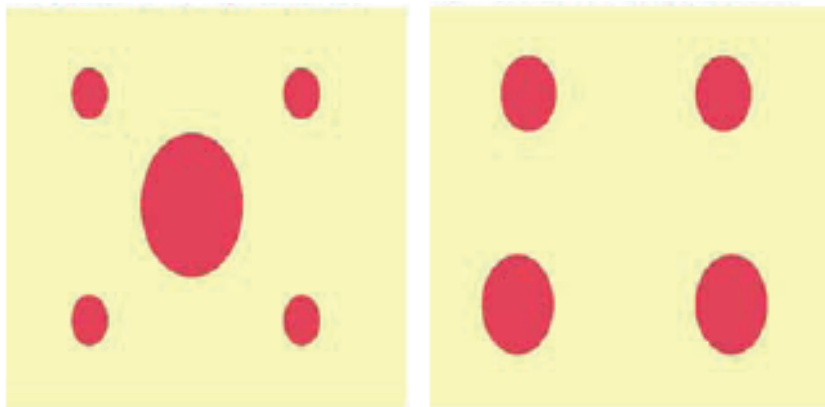
Сам концепт полицентричности одликују три комплементарна аспекта:

1. морфолошки аспект,
2. релацијски аспект,
3. управљачки аспект.

Морфолошки аспект полицентричности

Морфолошки аспект полицентричности односи се на распоред урбаних подручја на одређеном подручју (број градова и хијерархија). У оквиру морфолошког аспекта појављују се двије екстремне урбане парадигме:

- мононуклеусна (један доминантан град – језгро регије са више периферних, од њега зависних градова);
- полинуклеусна (не постоји доминантан град, већ су сви градови приближно еквивалентне величине и ранга).

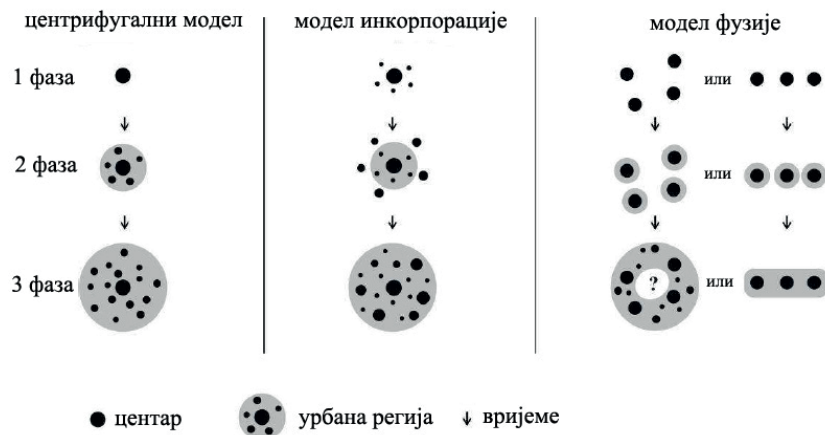

Слика 3. Моноцентрични и полицентрични морфолошки образац (ESPON, 2005)

Разумијевање историјског оквира из којег је урбани систем еволуирао помаже схватању тренутне полицентричне морфологије и унутрашњих релација. У том контексту, Чемпион (Champion, 2001) поједностављено објашњава процес различитог морфолошког развоја полицентричних структура (слика 16). Прву ситуацију у којој се полицентричност појављује као резултат континуираног раста некадашњег моноцентричног града назива центрифугалним моделом развоја, другу ситуацију у којој се некадашњи моноцентрични град развија у полицентрични урбани систем путем инкорпорације мањих центара који га окружују, назива инкорпорацијским моделом развоја и трећу ситуацију у којој се полицентричне структуре различитих облика појављују као посљедица просторно-функционалног спајања неколико раније независних центара сличне величине, назива моделом фузије.

Чемпионова типологија еволуцијских модела према Ламбрегтсу (Lambrechts, 2009) скреће пажњу на чињеницу да су се данашње полицентричне структуре развиле из различитих морфолошких основа, што јасно указује да се полицентричност на регионалном нивоу не односи само на спољашње ширење већих градова према мањим у оквиру њиховог подручја утицаја, већ и на вид развоја у којем се сфере функционалних утицаја неколико мањих или средњих градова почињу преклапати. Исти аутор наводи да се различити модели полицентричног развоја могу одвијати у одређеној регији у исто вријеме, те као примјер наводи Рандстад регију гдје се моделом фузије најбоље може описати развој на нивоу Рандстада као цјелине, док се истовремено на нивоу градских регија Амстердама, Ротердама,

Хага и Утрехта одвијају инкорпорацијски и центрифугални начини полицентричног развоја. Такође, истиче да се одређене регије налазе у различитим фазама полицентричног развоја.

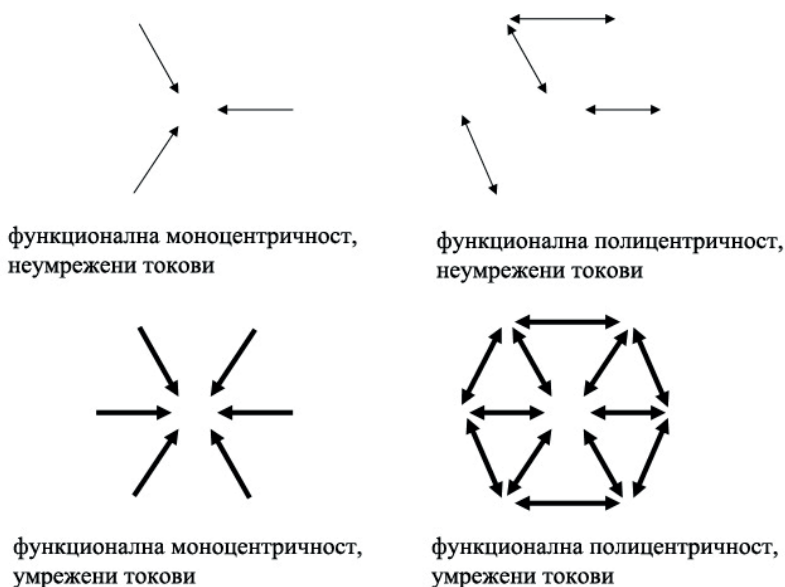

Слика 4. Различити морфолошки процеси еволуције полицентричних структура (нацртано на основу Champion, 2001)

Релацијски аспект полицентричности

Релацијски аспект полицентричности подразумеујева одређен степен кооперације и размјене између урбаних подручја који се у екстремним случајевима могу испољити као:

- моносмјерни (сви токови усмјерени ка једном центру);
- полисмјерни (у којем односи и токови немају јасно уочљив смјер, већ се крећу у више праваца).

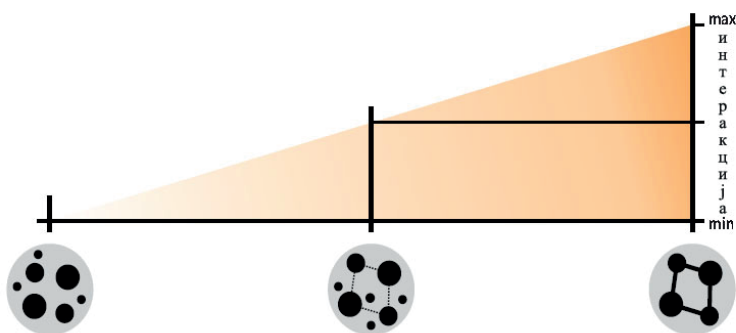
Слика 5. Неумрежени и умрежени функционални моно/полицентрични системи (Burger and Meijers, 2010)

Грин (Green, 2007) релацијски аспект између актера у полицентричном систему назива функционалном полицентричношћу, чије појављивање у физичком простору на било ком просторном нивоу, према њему, зависи од следећа два правила. Прво, простор који је у питању мора имати више од једног нодуса и друго, нодуси морају бити функционално повезани једни са другима. У складу са овим, Мејерс (Meijers, 2005) уводи појам синергије да би објаснио мрежу нодуса, везе и токове у оквиру полицентричног урбаног система. Синергија се, према овом аутору, може постићи кроз механизме сарадње (актери у мрежи дијеле заједнички интерес), комплементарности (актери у мрежи испуњавају различите и међусобно корисне активности) и позитивне екстерналије које настају као резултат сарадње и комплементарности. Присуство једног од три покретачка механизма синергије (сарадња, комплементарност или екстерналије) у комбинацији са мрежним понашањем ствара синергију, а тиме и економску корист за актере (Meijers, 2005). За јачање веза и односа у оквиру полицентричних структура веома важан фактор је идентитет, који интегрише дијелове простора у регионалну цјелину. Хоутум и Лагендијк (Houtum and Lagendijk, 2001) разликују три врсте идентитета:

- стратешки – подразумева вољу и интенцију актера да изграде међусобно зависну полицентричну урбану регију која је у већини случајева испред тренутне реалности,
- културни - односи се на формирање осјећаја заједничке припадности актера и креирање културних елемената који помажу да се полицентрична урбана регија сагледа као цјелина;
- функционални – фокусира се на трајност појма полицентрична урбана регија као кохерентне функционалне цјелине.

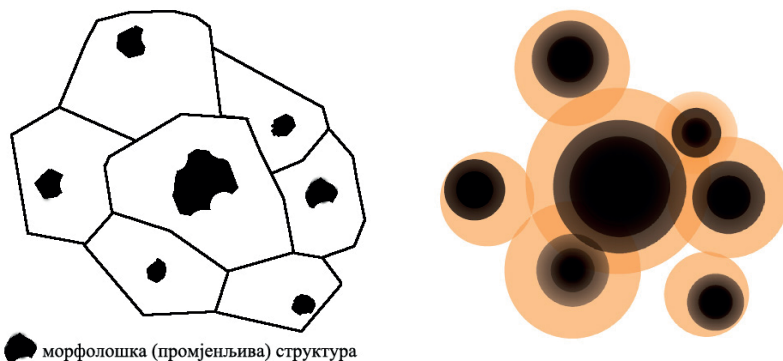
Анализирајући ниво функционалних релација, Чемпион (Champion, 2001) представља три степена интеракције и међузависности између урбаних подручја:

- најнижи ниво је ситуација без икаквих релација и односа између насеља (мрежа насеља у морфолошком смислу),
- средњи ниво захтијева минималан степен интеракција на основу којих се утврђује који центри чине дио система, а који су независни од њега,
- највиши ниво је ситуација у којој су формиране снажне и комплексне релације између градова које их повезују и уједињују.

Слика 6. Степен интеракције и међузависности између градова (Parente, 2010 на основу Champion, 2001)

Према Албрехтсу (Albrechts, 2001), полицентричне структуре су отворени и слојевити комплекси нодуса, мрежа, токова и интеракција глобалних, регионалних и локалних размјера. Овакви системи имају динамичне и флексибилне границе са постепеним прелазима, које нису компатибилне са фиксним (линијским), административним границама.

Слика 7. Административна (фиксна) територија насупрот функционалном (флексибилном) подручју (Parente, 2010)

Управљачки аспект полицентричности

Управљачки аспект као трећи аспект полицентричности представља процес координације актера у циљу промовисања територијалног развоја на различитим нивоима путем одрживог искориштавања територијалног капитала, како би се избјегла територијална фрагментација и подстакли добровољни облици сарадње.

Управљање полицентричним структурама један је од најкомплекснијих проблема због тога што исте обухватају велики број различити актера на различитим нивоима и са различитим компетенцијама. И поред бројних проблема имплементације овакве сарадње, посебно у регијама са слабом економијом и слабијом институционалном структуром, Европска унија путем одређених фондова и програмских иницијатива подстиче овакав вид управљања путем прекограничне сарадње.

Слика 8. Три аспекта полицентричности (Parente, 2010, на основу Dühr, 2005)

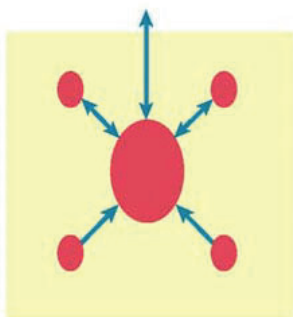
Такође, треба напоменути и чињеницу да се под полицентричношћу а priori не може подразумевати полинуклеусни и недовољно развијени хијерархијски образац, нити се може повезати са полисмјерним обрасцем односа и токова између урбаних који се налазе на одређеном простору. За дефинисање полицентричности неопходно је извршити детаљну анализу функционалних карактеристика самих центара и њихових међусобних односа.

Типови полицентричне интегрисаности

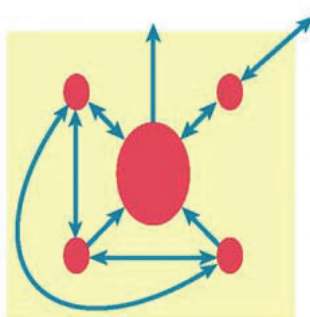
Комбинујући морфолошки и релацијски аспект полицентричности могу се идентификовати четири основна типа интегрисаности:

4. Интегративни моноцентризам – под њим се подразумејева изражена хијерархија урбаног система и јасно оријентисани токови. Урбани центри могу, али не морају бити специјализовани, док један од њих има значајно диверзификоване функције. Тржиште радне снаге може бити локално организовано, али у великој мјери зависи од главног центра.
5. Иницијални полицентризам – урбани систем има изражену хијерархијску структуру и полисмјерне токове. Поједини секундарни центри су развили специјализоване функције, захваљујући чему су боље рангирани у локалној урбаној хијерахији и развијају нове односе са другим центрима у систему на основу комплементарности, конкурентности функција или укључивањем у заједничке пројекте.
6. Метрополитански полицентризам – код овог типа интегрисаности урбана хијерархија је слабо изражена са снажно оријентисаним токовима ка вишем нивоу на којем су урбани центри који заједно дјелују као доминантна средишта у мрежи.
7. Интегрисани полицентризам показује слабу урбану хијерархију и полисмјерне односе између центара (ESPON, 2005).

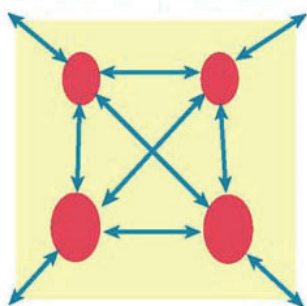
Интегративни моноцентризам

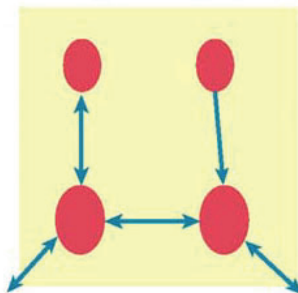
Иницијални полицентризам

Интегрисани полицентризам

Метрополитански полицентризам

Слика 9. Полицентричност – четири основна типа (ESPON, 2005)

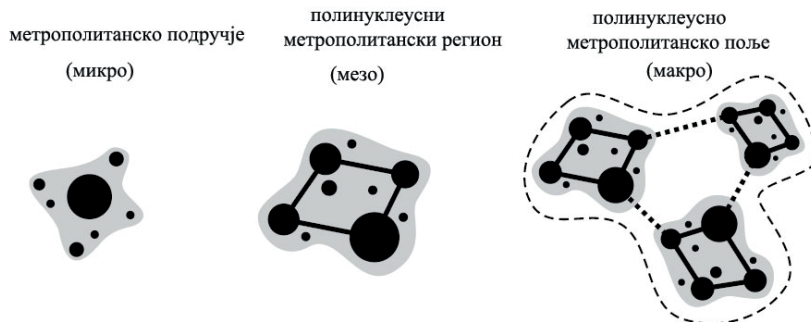
ТЕРИТОРИЈАЛНИ НИВОИ ПОЛИЦЕНТРИЧНОГ РАЗВОЈА

Значење појма полицентричности зависи од контекста и територијалног нивоа у оквиру којег је примијењена:

8. наднационалном и националном (макро ниво);
9. интеррегионалном нивоу (мезо ниво);
10. интрарегионалном нивоу (микро ниво).

Чемпион (Champion, 2001) идентификује три нивоа полицентричних конфигурација: 1) индивидуално метрополитанско подручје, под којим подразумева урбано поље централног града и његове насеобински и функцијски хетерогене околине, 2) полинуклеусну метрополитанску регију, под којом подразумева урбано подручје на којем постоји већи број градова од којих ниједан није доминантан, те као примјер наводи Randstad регију у Холандији

и 3) полинуклеусно метрополитанско поље које, према овом аутору, може настати повезивањем метрополитанских регија (нпр. Rhine-Ruhr, Randstad, Flemish Diamond) и мање урбанизованих подручја између њих.

Слика 10. Просторни нивои полицентричних урбаних система (Champion, 2001)

ESPON-ов пројекат под називом „The role, specific situation and potentials of urban areas as nodes in a polycentricity development” такође идентификује три полицентрична нивоа - макро који подразумева развој функционалног повезивања и комплементарности на интеррегионалном нивоу, мезо који се односи на развој урбане комплементарности на регионалном нивоу и микро који одговара градским кластерима на интрарегионалном нивоу.

На свим нивоима градови имају улогу одуса повезаних линковима преко којих се врши интеракција. На наднационалном и националном нивоу, полицентрична политика подстиче раст и развој центара и регија изван језгра како би се остварила равнотежа урбаних система, док на регионалном или локалном нивоу полицентрична политика подстиче функционалну подјелу рада, као и функционалне релације и сарадњу између сусједних градова (ESPON, 2005).

Просторно ближа урбана подручја потенцијално повезује сарадња и интеграција у оквиру:

- заједничког кориштења инфраструктуре и јавних сервиса ради смањења трошкова,
- израде и имплементације заједничких пројеката и политика просторног развоја.

Токови између њих се остварују преко дневних миграција или телефонских позива, као и других видова комуникација. Најчешћи кориштен индикатор економске интеграције је интензитет путовања

на посао између градова. Ситуација са интензивним двосмјерним токовима миграција на посао била би знак територијалне интеграције и полицентричности. Удаљена урбана подручја сарадњу могу успоставити путем различитих врста односа, као што су:

- размјене искустава, информација,
- заједничко учествовање/партиципирање на развојним пројектима.

Токови између удаљених урбаних подручја остварују се кроз финансијске токове, телекомуникацијске мреже, размјену студената и ваздушни саобраћај. На основу програма Европске Уније (URBAN, INTERREG III B, III C, IVC) може се закључити да мала удаљеност између урбаних подручја сама по себи није предуслов за успостављање полицентричности, као ни за функционално повезивање.

ОСНОВНИ ПРОЦЕСИ ИНИЦИРАЊА ПОЛИЦЕНТРИЧНОСТИ

Полицентричност у апликативном смислу може се у одређеном простору појавити као резултат два процеса:

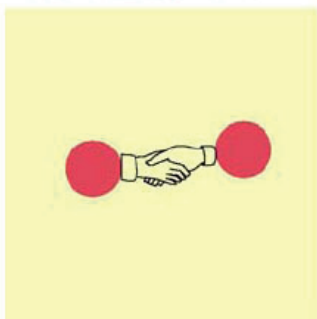
11. Институционалне или политичке подршке функционалном повезивању и подстицању градова/општина да учествују у изради и имплементацији заједничких пројеката (институционална или политичка полицентричност).
12. Спонтаног просторног развоја, тј. утицаја историјских и економских процеса на распоред урбаних нодова и на њихово умрежавање (структурна полицентричност).

Институционална полицентричност ослања се на сарадњу и спремност људи, организација и територијално-административних управа да раде на заједничким пројектима. У овом контексту полицентричности функционална комплементарност није предуслов за сарадњу, а нагласак је стављен на заједничке тематске акције и стратегије два или више градских/општинских центара, размјењивање знања и најбољих пракси, те на дијелење опреме и надоградњу инфраструктуре (саобраћајне, културне, социјалне).

Структурна полицентричност се односи на територијалну организацију у складу са просторним обрасцима функционалних релација и токова. Она се темељи на заједничкој опсервацији

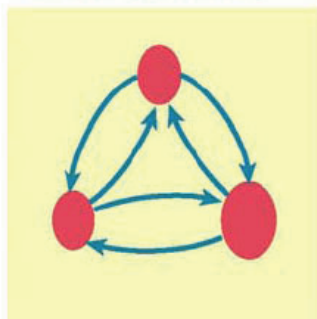
просторне дистрибуције градских/општинских центара и просторне оријентације токова на неком подручју. Полицентричност може настати као резултат урбаног умрежавања, путем миграција становништва, саобраћајних токова, финансијских токова, токова информација итд.

ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ПОЛИЦЕНТРИЗАМ

Кооперативни полицентризам

СТРУКТУРНИ ПОЛИЦЕНТРИЗАМ

Полицентризам токова

Слика 13. Полицентричност – два основна процеса (ESPON, 2005)

УМЈЕСТО ЗАКЉУЧКА

Као одговор на недостатке теорије централних насеља и потребу реалног сагледавања динамичких друштвених процеса у простору и њиховог утицаја на функционисање урбаних система, деведесетих година прошлог вијека развија се концепт полицентричног просторног развоја. Због тога што почива на снажној просторној метафори, веома брзо је постао популаран међу политичарима и експертима, те је од 1999. године са објављивањем Перспективе европског просторног развоја (ESDP) постао званичан дискурс политике просторног развоја Европске уније. Анализом европских докумената у области просторног развоја и регионалне политике Европске уније може се закључити да концепт полицентричног развоја има за циљ јачање конкурентности путем просторно-функционалног повезивања (умрежавања) урбаних подручја, те остваривање територијалне кохезије наглашавајући значај урбано-руралних релација. За разлику од традиционалних приступа регионалном развоју, који су се сводили на подстицање развоја неразвијених подручја путем просте мултипликације основних социоекономских и инфраструктурних

услова, полицентрична политика се фокусира на развој могућности и потенцијала свих регија (развијених и неразвијених) како би се мобилизовали неискориштени или слабо кориштени природни, људски и материјални ресурси (територијални капитал).

У односу на традиционалну, једnodимезионалну подјелу Европе на језгро и периферију, полицентрични развој представља диверзификован поглед на просторну структуру, са настојањем да се истакну индивидуалности и специфичне вриједности регија. Иако у себи садржи морфолошку димензију развоја (географски распоред и величину градова у простору), кључни аспект полицентричности је функционални аспект развоја, који укључује различите форме просторно-функционалног повезивања (институционализовано, формално, неформално, билатерално, мултилатерално) и токове информација, капитала, робе и људи. Нова динамична матрица просторно-функционалних интеракција која се заснива на акцијској оријентацији, приступу одоздо према горе и дијалогу отвара широке могућности у планирању регионалног развоја, пружајући већи степен слободе за развој локалних активности јачањем кооперативних механизма и синергије узајамног раста. Поредџи овај концепт са ранијим статичким концептима просторног развоја, може се закључити да концепт полицентричног развоја има динамичку конотацију јер не третира градове само као носиоце услужних дјелатности, већ као “моторе” регионалног развоја, препознаје урбане системе као мреже, подстиче на кориштење и активирање ендогених потенцијала, те уводи различите географске нивое развоја (европски, транснационални, национални, регионални).

Практична оправданост концепта и политике просторно-функционалног повезивања потврђена је бројним примјерима и досадашњим искуствима земаља Европске уније (Француске, Њемачке, Италије, Холандије и др.) која јасно указују на чињеницу да пажљиво осмишљен са подстицајним инструментаријумом, овај концепт помаже активирање територијалног капитала и отклањање/ублажавање регионалних неравномјерности, те доводи до главног циља – успостављање мреже активних градова.

CONCEPT OF POLYCENTRIC SPATIAL DEVELOPMENT - BASIC THEORETICAL- METHODOLOGICAL PRINCIPLES

Dragan Popović
Kristina Kajiš

Abstract: In the 1990s, in the process of drafting the first strategic documents of European spatial development, a consensus was reached that the concept that should be followed if greater economic competitiveness, social equality, and sustainable development is to be achieved, is the concept of polycentrism. The aim of this paper is to define the concept of polycentric development on the basis of theoretical and analytical works in the field of urban, economic and regional geography and in the field of regional development and spatial planning, ie to present its basic theoretical and methodological principles.

Key words: *polycentric development, cities, urban areas, balanced development*

ЛИТЕРАТУРА

1. Albrechts, L. (2001). How to Proceed from Image and Discourse to Action: As Applied to the Flemish Diamond. *Urban Studies*, 38.
2. Bailey, N. and Turok, I. (2001). Central Scotland as a polycentric urban region: useful planning concept or chimera?. *Urban Studies*, 38.
3. Boudeville, J.R. (1966). *Problems of Regional Economic Planning*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
4. Brunet R., (1989). *Les villes europeennes*. Paris: Datar.
5. CEMAT (2006). Bridges over Europe, *14th European Conference of Ministers responsible for Spatial/Regional Planning*. 26-27 October, Lisbon, Portugal.
6. Champion, A.G. (2001). A Changing Demographic Regime and Evolving Polycentric Urban Regions: Consequences for the Size, Composition and Distribution of City Populations. *Urban Studies*, 38.
7. Christaller W. (1933). *Die Zentralen Orte in Süddeutschland*. Jena: G. Fischer
8. Gløersen, E. (2005). "European Typologies of Urban Systems". *Presentation from the ESPON conference on European Territorial Research*, 13-14 October 2005.
9. Green, N. (2007). Functional Polycentricity: A Formal Definition in Terms of Social Network Analysis. *Urban Studies*, 44.
10. Hague, C. and Kirk, K. (2003). *Polycentricity Scoping Study*. London: Office of the Deputy Prime Minister.
11. Davoudi S. (2002). Polycentricity: - modeling or determining reality? *Town and Country Planning Journal*. 71 (4).
12. Davoudi S. (2003) Polycentricity in European spatial planning: from an analytical tool to a normative agenda? *European Planning Studies*, 11.
13. ESPON (2005). *ESPON Project 1.1.1 Urban areas as nodes in a polycentric development*. Final Report. www.espon.eu
14. Kloosterman, R.C. and Musterd, S. (2001). The Polycentric Urban Region: Towards a Research Agenda. *Urban Studies*, 10.
15. Lambregts, B. (2009). *The Polycentric Metropolis Unpacked: Concepts, Trends and Policy in the Randstad Holland*. Amsterdam: Amsterdam Institute for Metropolitan and International Development Studies.
16. Kunzmann, K.R., Wegener, M. (1991). The Pattern OF Urbanisation in Western Europe 1960-1990. *Berichte aus dem Institut für Raumplanung* 28, Dortmund: Institut für Raumplanung, Universität Dortmund.
17. Meijers, E. (2003). Polycentric Urban Regions and the Quest for Synergy: Is a Network of Cities More than the Sum of the Parts? *Urban studies*, 11.
18. Meijers, E. (2007). *Synergy in Polycentric Urban Regions Complementarity, organizing capacity and critical mass*. Delft University Press
19. Meijers, E., Waterhout, B., . Zonneveld, W. (2007) Polycentric development policies in European Countries. *An introduction, Built Environment*, 31.

20. Musterd, S. and Zelm Van I. (2001). Polycentricity, Households and the Identity of Places, *Urban Studies*, 38.
21. Parente, R. (2010). *Looking for urban synergy: Dealing with Polycentric Development: The Case of the Metropolitan Agglomeration of Fortaleza. Master thesis*. Delft University of Technology.
22. Shaw, D and Sykes O. (2004). The concept of polycentricity in European spatial planning: reflections on its interpretation and application in the practice of spatial planning. *International Planning Studies*. 9(4).